

■ DAN JITIANU

Triennale

Chiar în primul articol din această serie, comparăm o expoziție de pictură cu una de scenografie, arătând că în timp ce pictorul expune însăși opera de artă — pictura —, scenograful nu poate expune spectacolul. Scriam atunci că schițele scenografice sînt un instrument pentru realizarea spectacolului, nu un scop în sine, și că scenografia nu poate fi evaluată, apreciată, decît în contextul spectacolului. Din această cauză îmi exprimam preferința pentru fotografiile după scenografia montată pe scenă și luminată în condiții de spectacol, față de schițe, care, oricît de elocvente ar fi, nu par a fi impregnate de mirosul scenei.

În ciuda dificultăților pe care le presupune o astfel de expoziție, publicul românesc, cel bucureștean în special, umple sala Dalles timp de două-trei săptămîni, o dată la trei ani, atunci cînd au loc trienalele de scenografie. Succesul de public al trienalelor poate fi pus pe seama popularității artei spectacolului, pe seama caracterului spectaculos al scenografei înseși și, nu în ultimul rînd, pe seama felului în care acest caracter este valorificat expozițional. Este posibil ca publicul credincios teatrului, cel care umple seară de seară sălile de spectacol, să încerce să regăsească într-o astfel de expoziție cuprinzătoare, cum e trienală, o imagine parțială a spectacolelor văzute în ultimii ani, să se bucure de recunoașterea imaginilor scenografice din spectacolele pe care le-a aplaudat, și ca vibrația ce o simte în fața unei astfel de imagini să consune cu cea din seara spectacolului, încîntîndu-l. Și invers, pentru vizitatorul mai puțin fervent spectator, trienală poate constitui un element de atragere către spectacol, dacă imaginile expuse intrigă, incită, stîrnesc.

Scenografia, se poate spune, are public seară de seară, spectatorii; o stagiune teatrală este și o anuală de scenografie

cu caracter permanent și cu săli de expunere cîte scene există. Astfel privită, o trienală este un rezumat, o selecție a ultimelor trei anuale, stagiunile teatrale.

Care sînt exponatele unei expoziții de scenografie și ce valoare pot avea ele pentru un vizitator chiar nelubitor de teatru? O primă categorie, schițele scenografice și de costume executate în diferite tehnici de scenografii noastre, care sînt și dibaci graficieni sau pictori, nu sînt, după părerea mea, cu nimic mai prejos decît exponatele unei expoziții de grafică sau pictură. Valoarea lor artistică este absolut independentă de valoarea realizării scenografice sau a întregului spectacol. În acest caz, schița ar putea fi judecată și evaluată ca o ilustrație de literatură dramatică, în plan grafic sau pictural, lăsînd deoparte valoarea scenografică. Valoarea ei artistică nu determină în mod obligatoriu și performanța teatrală. Evident, aceasta nu poate împiedica pe un iubitor de artă să aghate o astfel de schiță pe peretele propriei locuințe.

Altă categorie de exponate o constituie machetele. Valoarea lor expozițională, independentă de spectacol, ține, dacă vreți, de domeniul sculpturii. Executate cu pricepere și adecvat luminate, ele pot constitui puncte de atracție spectaculoase în expoziție. Din păcate, ele reprezintă de obicei o imagine statică a scenografei; mă gîndesc însă cît de elocventă în planul spectacolului ar putea fi o machetă conținînd schimbările de lumină, de cadru scenografic, mobilier etc., deci o machetă care introduce în expunere factorul evolutiv, dinamic, al scenografei.

Altă categorie de exponate spectaculoase cuprinde obiectele scenografice executate în atelierele teatrelor. Luminate potrivit, ele pot să dezvăluie vizitatorului, datorită apropierei de obiect, mijloacele de realizare a valorii scenice. Expunerea unei întregi scenografii, deși ridică

uneori probleme tehnice și de programare insurmontabile, poate constitui punctul de atracție central al unei expoziții, dacă nu chiar să o structureze în întregime.

Despre expunerea fotografiilor am scris, nu consider acest capitol deloc încheiat atâta timp cât tehnica înregistrărilor pe peliculă sau bandă magnetică, capabilă să reproducă și dinamica expresiei scenografice în evoluția ei, este încă foarte timid folosită, din cauza lipsei de apăratură.

Dacă expunerea, pe de o parte, a schițelor „de atmosferă” și a schițelor de costume și, pe de altă parte, a unor obiecte scenografice este curentă, obișnuită într-o expoziție de scenografie, se expune rar un proiect complet, veriga de legătură între schiță și realizarea practică a scenografiilor. Dificultățile ce apar aici rezidă în primul rând în starea jalnică a planșelor de execuție după ce au trecut prin ateliere și, în al doilea rând, în lipsa calității artistice atribuită de unii acestor desene pe calc, pline de indicații scrise, cote și eșantioane. Poate o idee generoasă și interesantă să fie expunerea în întregime a acestui material în holul teatrului, cu prilejul premierei. Ideea, de altfel, nu e nouă. Tot aici s-ar putea expune fotografii după imaginile semnificative din documente, precum și o listă bibliografică conținând filme, literatură, muzică etc., titluri la care creatorii s-au oprit în timpul elaborării concepției. Nu știu însă cine s-ar putea ocupa de organizarea unei astfel de expoziții în afară de creatorii înșiși, care în ajun de premieră sînt atît de ocupați cu spectacolul de pe scenă. Vizitatorul unei astfel de expoziții, în cazul nostru chiar spectatorul plesel, ar putea, parcurgînd expoziția, să refacă mental un proces de creație la al cărui rezultat participă intrînd în sală.

O ultimă categorie mai specială de expozite, căreia trienalele îi consacră un spațiu în ultima vreme, este cea a tehnicilor de scenă și a materialelor scenografice. Ea prezintă desigur un mare interes pentru profesioniștii teatrului, poate însă deveni baza unui dialog, foarte fertil probabil, între tehnicienii din teatru și cei din industrie.

Aceste notații sînt scrise cu gîndul la trienală de scenografie 1985 ce se va deschide în sala Dalles.

Am în față un catalog, tot al unei trienale, de data aceasta internațională, ce

are loc la Novi Sad în Iugoslavia, sub înaltul patronaj al Institutului Internațional de Teatru (I.T.I.). De la prima ediție, 1966, pînă la cea de-a VII-a, 1984, ea s-a desfășurat în cadrul festivalurilor de teatru „Sterijino Pozorje” și a reunit în toate aceste ediții 814 scenografii de teatru (dramă, operă, pantomimă, balet, operetă, music-hall, marionete, păpuși) din 28 de țări. Trienală are două secții: scenografie de teatru și costume de teatru. Pentru fiecare dintre secții se acordă trei premii individuale și trei premii colective. România, după cum se poate citi în catalogul editat cu prilejul ultimei trienale, este, alături de țara organizatoare, Ungaria și Cehoslovacia, printre țările prezente la toate edițiile. Juriul care acordă premiile trienalei, compus din regizori, scenografi, critici din Iugoslavia, are, de la ediția a IV-a, și cîte un reprezentant străin. La ultima ediție, România a participat cu o selecție de 13 scenografii și anume: T. Th. Clușe, Romulus Feneș, Dan Jitianu, Kemény Arpad, Adriana Leonescu, Mihai Mădescu, Liana Manțoc, Sanda Mușatescu, Traian Nițescu, Viorel Penișoară-Stegaru, Vasile Rotaru, Anna Tamás-Kelemen și Mihai Tofan.

Pentru a vă putea oferi o idee despre înalta calitate a lucrărilor prezentate la ultima ediție, trebuie să consemnez participările colective ale Uniunii Sovietice, R. D. Germane, F. R. Germania, R. S. Cehoslovace, țări cu școală scenografică de notorietate mondială. Aceștea doresc să le mai adaug doar două nume de mari personalități, amîndouă din Italia: Franco Zeffirelli, celebrul regizor și scenograf de film și operă, și Gianni Versace, celebrul creator de modă.

În această companie prestigioasă, colecția României a obținut premiul al treilea și medalia de bronz la secția scenografie și Dan Jitianu, individual — premiul al treilea și medalia de bronz pentru scenografia la *Tartuffe* de Molière și *Cabala bigotilor* de M. Bulgakov, în regia lui Alexandru Tocilescu.

În cele șapte ediții, România a mai obținut pentru reprezentare colectivă premiul al treilea în 1969 și al doilea în 1978. Probabil că atît criticii de teatru cît și cei de artă, care v-ar fi prezentat cu mult mai mult talent aceste succese românești pe plan internațional, nu o să-mi la în nume de rău că, după un an de la eveniment (mai 1984), scriu tocmai eu despre aceasta.